

**І.Герасимова,**  
доктор педагогічних наук, доцент  
Вінницького державного педагогічного університету  
**Н.Мозгальова,**  
доктор педагогічних наук,  
завідувач кафедри музикознавства,  
інструментальної підготовки та хореографії  
Вінницького державного педагогічного університету

**I.Gerasymova**  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi  
State Pedagogical University  
**N.Mozgalova**  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi  
State Pedagogical University

## ГУМАНІЗАЦІЯ І ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

### HUMANIZATION AND HUMANITARIZATION OF PROFESSIONAL PREPARATION FOR FUTURE PEDAGOGES AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

**Анотація.** Стаття присвячена проблемі гуманізації і гуманітаризації професійної підготовки майбутніх педагогів. Аналізують підходи до визначення поняття «гуманізм». Розглядається гуманітаризація як один із засобів гуманізації, причини, що спонукали актуальність гуманізації освіти в різних країнах. Наводяться підходи до гуманізації освіти, навчального процесу, шляхи гуманізації через гуманітаризацію. Визначено мету гуманітаризації, завдання гуманітаризації навчання, визначаються умови ефективності здійснення гуманітаризації навчального процесу.

**Ключові слова:** професійна підготовка майбутніх педагогів, гуманізація, гуманітаризація.

**Keywords:** professional training of future teachers, humanization, humanitarization.

Процес переходу до ринкових відносин, нові соціально-економічні умови розвитку Української держави спонукають до змін усіх сторін суспільної дійсності, в тому числі і системи освіти. Саме освіта є основою відтворення інтелектуального та духовного потенціалу народу, потужним засобом розв'язання проблем розвитку науки, техніки і культури, національного відродження, становлення державності, утвердження принципів демократії та гуманізації життя країни.

У цьому контексті виникає і проблема формування нового покоління фахівців, здатних розв'язувати складні проблеми розбудови демократичної держави. Це завдання, цілком слушно, покладається на систему освіти, бо давно відомою істиною є залежність розвитку країни від тих процесів, що відбуваються у ній.

Орієнтація на демократичний вектор розвитку має забезпечуватися відповідною підготовкою майбутніх педагогів. Саме нова генерація вчителів, здатних до організації педагогічного процесу на демократичних засадах стає запорукою незворотності розбудови країни з орієнтацією на загальнолюдські цінності, втілення в суспільне життя ідеї гуманізму.

Розвиток ідеї гуманізму має досить тривалу історію. Людина завжди прагнула до справедливості, мріяла про щастя. Це знайшло своє відображення в усній народній творчості, літературі, філософських та релігійних концепціях різних народів, починаючи з глибокої давнини. Лише в епоху Ренесансу гуманізм виступає як певна цілісна система поглядів, які утверджують могутність і свободу творчого людського духу. Подальший розвиток цієї ідеї пов'язаний з діяльністю ідеологів періоду буржуазних революцій, що відбуваються протягом 17, 18 та на початку 19 століть. Основою розвитку ідеї гуманізму у цей час стає намагання знайти такий шлях у суспільному розвитку, який би не суперечив інтересам особистості.

Не заглиблюючись у трансформації цієї ідеї в історії людства, слід відзначити, що кожна епоха вносила в її розуміння щось нове. Але принципова її сутність полягає у ставленні до людини як до найвищої цінності.

Як відомо, основою сучасного розуміння поняття гуманізму є теза, сформульована І. Кантом – людина може бути для іншої людини тільки метою, а не засобом. Ця думка набула значної актуальності у середині XX століття.

У сучасних умовах розвитку системи освіти України гуманізація є одним з принципів її реформування. Процес гуманізації освіти на сучасному етапі є явищем міжнародного характеру. Проведення численних конгресів, конференцій з проблем гуманізації освіти як у нашій країні, так і за кордоном, створення Міжнародної Академії гуманізації освіти, видання цією організацією психолого-педагогічного журналу “Гуманізація освіти” свідчать про міжнародну значущість процесу гуманізації.

У сучасній науковій літературі існують численні визначення поняття гуманізм, ми наводимо ті з них, які поділяємо і дотримуємося у дослідженні.

Гуманізм у загальнофілософському розумінні – це соціально-ціннісний комплекс ідей, що стверджує ставлення до людини як до найвищої цінності, визнає її право на свободу, щастя, розвиток і творче виявлення своїх фізичних та духовних сил. Він складає основу такого світосприйняття, в якому погляди, переконання, ідеали, що виражають ставлення людини до природи, що її оточує, соціальної сфери будуються навколо одного центру – людини [19].

Гуманізм розглядається сучасними науковцями як одна з фундаментальних характеристик суспільного буття та свідомості, певний напрям мислення та діяльності, що орієнтується на благо всіх людей як найвищу цінність та найвищий сенс життя при безумовній повазі до свободи кожної особистості [Колесников].

Гуманізація освіти є одним з важливих принципів реалізації Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”), де визначається, що гуманізація освіти “полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи” [6].

Одним із засобів гуманізації освіти є її гуманітаризація. Проблеми гуманізації та гуманітаризації освіти знаходяться у центрі уваги вчених і практиків, як у нашій країні, так і за рубежом. Численні наукові, практичні та методичні конференції, присвячені цій тематиці, свідчать про важливість та актуальність проблем гуманізації освіти. Значний внесок у розробку цих проблем вносять провідні спеціалісти Академії педагогічних наук України, педагоги, фахівці різних наук. Серед них проблемам гуманізації системи освіти взагалі, вищої школи зокрема, як зазначалося вище, присвячені праці Г.Балла, І.Беха, Т.Буяльської, Е.Варламової, С.Гончаренко, Л.Даниленко, І.Зязюна, А.Капської, А.Касянова, Б.Коссова, Ю.Костенко, І.Кузнецової, Ю.Мальованого, З.Малькова, Н.Ничкало, О.Рудницької, В.Семиченко тощо.

Різнорізними аспектами гуманізації освіти, гуманізації особистості фахівця присвячені дослідження молодих науковців, а саме: О.Гданської, В.Дзюби, І.Кіреєвої, М.Клепар, А.Листопад, С.Романової, М.Ткаченко та ін.

Психологічні основи гуманізації процесу навчання були розроблені: І.Бехом, А.Вербицьким, Л.Виготським, В.Давидовим, В.Зінченко, В.Крутецьким, О.Матюшкіним, В.Семиченко та ін.

Слід відзначити, що причини, які актуалізували проблему гуманізації освіти у нашій країні, країнах СНД та країнах Заходу, різні.

Наприклад, досвід розвинених країн світу, зокрема і США, свідчить, що тенденція гуманізації системи освіти виникла там унаслідок спроби змінити ситуацію на ринку праці шляхом трансформації системи освіти. На систему освіти покладалося завдання виховання особистості у дусі загальнонаціональних інтересів для того, щоб її випускники були готові легко пристосуватися до коливань попиту на ринку праці, виявити свою кваліфікацію в умовах будь-якої країни, в умовах найсучаснішого виробництва. Відмічається також, що у межах тенденції гуманізації освіти США предмети загальногуманітарного та виховного циклу визнаються фундаментальними у справі формування особистісних якостей фахівця. У системі освіти цієї країни відзначається тенденція до створення гнучкої та мобільної загальнонаціональної програми для навчальних закладів; уніфікуються навчальні програми шляхом насиченості їх сучасною техніко-гуманітарною тематикою; передбачається індивідуальний підбір програм навчання; акцентується увага на самовихованні та самовдосконаленні. В основу теорії гуманізації виховного та навчального процесу закладається самостійна робота над особистим вихованням та самовдосконаленням [14].

Велике значення для усвідомлення суспільством необхідності гуманізації освітньої підготовки відіграло відкриття Р.Спері про функціональну відмінність двох півкуль головного мозку. Довгий час вважалося, що їхня діяльність майже ідентична. Відкриття того, що кожна з півкуль має свою специфіку і особливі функціональні характеристики, принесло автору Нобелівську премію. Було усвідомлено, що мозок здатний розкривати свої потенційні можливості лише за умов функціональної взаємодії обох півкуль.

Якщо до цього часу більшість західних систем освіти орієнтувались у своїх програмах на розвиток лівої півкулі головного мозку, то після відкриття вченого була усвідомлена необхідність

урахування функціональних характеристик кожної півкулі для того, щоб у процесі навчання повною мірою розвивати їх можливості. У системах освіти Заходу це виявилось в гуманітаризації технічної освіти та в технізації гуманітарної. Саме цю тенденцію розвитку системи освіти відзначає у своєму дослідженні С. Романова [16].

Якщо ж розглядати, що спонукало процес гуманізації освіти у країнах СНД, то, як зазначає М. Берулава, ця проблема прямо детермінована тенденцією до загальної гуманізації людського співтовариства. Гуманізація освіти виступає могутнім фактором, що стимулює цей процес. Тому, з точки зору автора, гуманізацію освіти не можна зводити до якихось технологій та методів навчання. Вона має означати максимально можливу індивідуалізацію навчально-виховного процесу, його диференціацію через різноманітні навчально-виховні заклади [1].

Погляд на проблему гуманізації освіти Є. Шиянова має багато спільного з точкою зору попереднього автора. Вчений розглядає гуманізацію освіти як соціально-педагогічний феномен, що відображає сучасні суспільні тенденції у побудові і функціонуванні системи освіти. На думку автора, сутність даного феномену складається з того, що:

- гуманізація - це процес, спрямований на розвиток особистості як суб'єкта творчої праці, пізнання та спілкування;
- гуманізація складає важливу характеристику способу життя, вона передбачає нові відносини між педагогом та учнем у педагогічному процесі;
- гуманізація – ключовий елемент нового педагогічного мислення, що змінює погляд на характер та суть навчально-виховного процесу, у якому педагоги і вихованці – суб'єкти розвитку своєї творчої індивідуальності [19].

Проблему гуманізації вищої освіти розглядають Б. Коссов, Т. Буяльська, І. Кузнєцова, А. Шаммазов, О. Беленькова та ін.

Б. Коссов акцентує увагу на тому, що гуманізація вищої освіти спрямована на розв'язання завдання узагальнення знань та умінь особистісного рівня [11].

І. Кузнєцова під гуманізацією розуміє кардинальну переорієнтацію усіх видів людської діяльності, а відтак і наукового пізнання, освіти та виховання. Одним з засобів гуманізації вищої школи, вважає автор, є посилення уваги до гуманітарної підготовки майбутніх спеціалістів, що включає в себе оволодіння знаннями в галузі суспільних і культурологічних наук, ціннісними орієнтаціями і пов'язаними з ними практичними навичками та вміннями [13].

А. Шаммазов, О. Беленькова підходять до гуманізації вищої освіти як до вихідного принципу організації навчально-освітнього процесу. З точки зору цих авторів, гуманізація здійснюється як особливий вид творчої, навчально-освітньої діяльності, що включає необхідні для розвитку сутнісних сил і здібностей кожного студента навчаючих механізмів [18].

Досить багатопланово підходить до розгляду гуманізації освіти С. Гончаренко. Вчений розкриває цей процес через призму школи, однак позицію автора можливо перенести і на систему вищої освіти. Перш за все відзначається, що гуманізація освіти являє собою центральну складову нового педагогічного мислення, що передбачає перегляд та переоцінку всіх компонентів педагогічного процесу. Гуманізація освіти передбачає шанобливе ставлення до особистості того, хто навчається, довіру до нього, прийняття його особистісних цілей, запитів та інтересів. Цей процес здійснюється через створення максимально сприятливих умов для розкриття і розвитку здібностей та обдарувань особистості з метою її самовизначення [5].

З. Малькова зазначає, що важливу частину гуманізації освіти складає виховання тих, хто навчається, у дусі загальнолюдських цінностей [15].

І. Бех вважає, що гуманізація виховного процесу може розглядатися і як засіб і як мета виховання. Гуманізм у вихованні, з точки зору автора, вимагає рівноправності вихователя і вихованця. Метою гуманізації визнається гуманістично спрямована особистість [2].

Б. Коссов, аналізуючи існуючий досвід гуманізації освіти, обґрунтовує власне бачення шляхів утілення ідеї гуманізації у навчально-виховний процес. Учений виділяє різні стратегії гуманізації вищої освіти.

Перша ґрунтується на традиційному інформаційному підході, що складається з передачі ідей гуманізації через гуманітарні знання за рахунок збільшення годин на їх вивчення. Акцент при цьому робиться на гуманітарні курси, що ототожнюють з метою гуманізації освіти, сприяють саморозвитку, розвитку морального та творчого потенціалу особистості.

Друга стратегія пов'язана зі спробою охопити гуманізацією негуманітарні дисципліни у ВНЗ різних профілів. Ця ідея базується на гуманітарній функції історико-наукового матеріалу. Однак відзначається і те, що такого роду навчальний матеріал не виходить за межі інформаційного підходу.

Третя стратегія спрямована на розвивальну функцію освіти і характеризується спрямованістю на інтелектуальний розвиток того, хто навчається. Вона передбачає здатність до інтелектуального

саморозвитку, що може забезпечити більшу професійну мобільність. Ця стратегія доповнюється необхідністю оволодіння комп'ютерною технікою, технічними нововведеннями.

Усі вищезгадані стратегії, з точки зору автора, відносяться до засобів особистісної освіти. При цьому досить декларативно проголошується завдання гуманізації освіти – розвиток особистості того, хто навчається.

Науковець обґрунтовує ще одну стратегію гуманізації вищої освіти – особистісно-розвивальну (ОРВО). Автор вважає, що її доцільно здійснювати на таких засадах:

- створення у ВНЗ сприятливих, демократичних умов реалізації свободи та прав особистості для її розвитку;
- усвідомлення та прийняття всіма суб'єктами науково-педагогічного процесу у ВНЗ ієрархізованої системи цінностей у розвитку спеціаліста з вищою освітою. Це передбачає єдність засвоєння знань та умінь, з одного боку, а з іншого – розвиток професійних якостей майбутнього фахівця;
- урахування індивідуальних особливостей студентів, починаючи від відбору абітурієнтів і до розподілу випускників ВНЗ. Цей принцип співвідноситься з принципом повноти і неперервності розвитку особистості;
- системно-стильовий підхід до реалізації ОРВО, який передбачає, що саме засвоєння нових знань та умінь має включати варіювання та вільний вибір таких параметрів навчальної діяльності та моделі професійної діяльності, які б сприяли розвитку індивідуальності кожного студента;
- саморозвиток особистості, який виражається в її активності та спрямованості на самовдосконалення особистості. При цьому передбачається врахування вікових та соціально-психологічних особливостей студентів;
- наявність постійного зворотного зв'язку, адже важливою умовою саморозвитку є регулярна діагностика та самодіагностика студентів, створення умов психологічної підтримки студентів, організація функціонування у ВНЗ психологічної служби з метою надання консультативної допомоги [10].

С.Гончаренко також накреслює шляхи гуманізації освіти. На його думку, вони полягають у формуванні відносин співробітництва між усіма учасниками педагогічного процесу; вихованні в учасників педагогічного процесу морально-емоційної культури взаємовідносин; формуванні в учнів емоційно-ціннісного досвіду розуміння людини; створенні матеріально-технічних умов для нормального функціонування педагогічного процесу, що виховує гуманну особистість: ширю, людяну, доброзичливу, милосердну, із розвинутим почуттям власної гідності й поваги до гідності інших людей [5].

Узагальнюючи теоретичні та практичні доробки вчених, педагогів, які розглядають у своїх працях різноманітні аспекти процесу гуманізації освіти, слід зазначити, що поряд із гуманізацією людського співтовариства, ствердженням людини як найвищої цінності, її метою визначається і формування гуманістичної спрямованості особистості. Саме формування гуманістичної спрямованості стає одним із шляхів гуманізації професійної підготовки майбутніх педагогів.

Відповідна мета гуманізації освіти зумовлює і завдання, які можливо реалізувати шляхом змін ставлення до суспільства в цілому, особистості та навчально-виховного процесу.

Процес гуманізації освіти сприятиме трансформації ставлення людини, фахівця до суспільства у разі формування пріоритету загальнолюдських цінностей, а також через гармонізацію відносин людини та навколишнім середовищем, суспільством у цілому та природою.

Гуманізація освіти може забезпечити зміни ставлення до особистості шляхом:

- створення максимально сприятливих умов для розкриття її здібностей та обдарувань з метою її самовизначення;
- шанобливого ставлення до неї;
- її розвитку як суб'єкта творчої праці, пізнання та спілкування;
- перетворення студента з об'єкта у суб'єкт освіти через організацію самостійної роботи;
- виховання морально-емоційної культури відносин;
- формування емоційно-ціннісного досвіду розуміння іншої людини.

Реалізація завдання гуманізації освіти через навчально-виховний процес можлива за умови:

- встановлення нових, рівноправних відносин співробітництва між педагогом та студентом у навчальному процесі;
- усвідомлення необхідності всіма учасниками навчально-виховного процесу нового педагогічного мислення, що ґрунтується на підході до педагогів та вихованців як суб'єктів розвитку своєї творчої індивідуальності;

- індивідуалізації навчально-виховного процесу;
- створення культурно-художнього середовища у ВНЗ;
- використання гуманістичного потенціалу художньої культури;
- створення матеріально-технічних умов функціонування педагогічного процесу.

Серед підходів до реалізації завдання гуманізації навчально-виховного процесу виділяються: інформаційний - шляхом збільшення годин на вивчення гуманітарних дисциплін, а також наповнення гуманітарним компонентом негуманітарних дисциплін; інтелектуальний – через цілеспрямований інтелектуальний саморозвиток особистості заради забезпечення професійної мобільності, що передбачає обов'язкове оволодіння комп'ютерною технікою; особистісно-розвивальний, що реалізується на основі відповідних принципів, про які ми вже згадували у контексті узагальнення досвіду гуманізації освіти Б.Коссовим [11].

Одним з найбільш перспективних шляхів гуманізації освіти є процес її гуманітаризації. Відповідно до Державної національної програми “Освіта” (Україна XXI століття), гуманітаризація освіти “покликана формувати цілісну картину світу, духовність, культуру особистості і планетарне мислення” [6].

Теоретичні доробки та практичний досвід учених, педагогів щодо гуманітаризації навчання дозволяють окреслити шляхи реалізації завдання гуманізації через гуманітаризацію.

На думку Т.Буяльської, “гуманітаризація навчання не може здійснюватися поза межами гуманізації, тим більше випереджати цей процес” [4].

Обґрунтовуючи здійснення гуманізації освіти через її гуманітаризацію, Е.Бондарєвська вказує на необхідність змін духовного світу особистості, творчої індивідуальності. Саме гуманітаризація дає можливість виховання такої особистості, коли духовні потреби у пізнанні та самопізнанні, рефлексії, красі, спілкуванні, творчості, пошуку ідеалу, щастя стають невід'ємною частиною виховного процесу [3].

А.Касьян, розглядаючи проблему гуманітаризації освіти, акцентує увагу на тому, що гуманізація освіти охоплює управління, навчання та виховання, реалізується у всій системі освіти, пронизує всі науки. Гуманітаризація ж відноситься лише до процесу навчання. З точки зору цього автора, гуманітаризувати освіту – означає зробити її особистісно-орієнтованою, суб'єктивно значущою для кожної людини. Гуманітаризація освіти орієнтована на виявлення особистісного змісту професійно-спеціалізованої діяльності за допомогою гуманітарних знань. Тільки особистісний підхід та професійно значущі гуманітарні знання забезпечують справжній процес гуманізації освіти [8].

У зв'язку із тим, що гуманітарні дисципліни значною мірою впливають на формування особистих якостей у процесі професійного становлення фахівця, Б.Коссов, В.Виноградов, Е.Гуртовий, І.Добродеев виділяють цю функцію гуманітарних дисциплін як суттєвий аспект фундаменталізації освіти [10].

В.Харчева вважає, що гуманітаризація освіти є засобом досягнення органічної єдності природничонаукового та логіко - раціонального компонентів освіти. Тому гуманітаризацію неможливо розглядати як просте збільшення кількості дисциплін соціально-гуманітарного профілю. На думку автора, гуманітаризація припускає зміни внутрішніх орієнтирів соціалізації та професійної підготовки молоді, зміщення акценту із збільшення обсягу інформації, що засвоюється, на ціннісні аспекти знань, що набуваються, їх гуманістичну спрямованість. Гуманістична спрямованість освіти передбачає зміщення акцентів на ціннісні аспекти знань, що отримують студенти. В свою чергу метою гуманітаризації освіти з урахуванням специфіки технічного ВНЗ є розширення бачення майбутніми спеціалістами соціальної реальності, орієнтація на урахування інтересів людини під час розв'язання будь-яких інженерних чи господарських завдань [17].

Н.Крилова розглядає гуманітаризацію освіти у системі формування культури майбутнього фахівця. Вона відзначає особливість гуманітарного знання, яка, на її думку, полягає у його системності і цілісності, єдності світобачення та світосприйняття, взаємодії інтелекту та інтуїції. Відзначається також і мета гуманітаризації освіти – досягнення цілісності знань про людину та обізнаність у системі гуманітарного знання, створення гуманітарних основ (філософських, моральних, естетичних) інтелігентності, формуванні мотивації самоосвіти у гуманітарній галузі (потреби у неперервній самоосвіті). На думку автора, гуманітарна підготовка полягає у сукупності відповідних форм, засобів та методів освіти і практики, що стимулюють розвиток культури майбутніх фахівців, розуміння ними знання людських цінностей у сучасному світі. Гуманітарна підготовка спрямована на розвиток гуманітарної культури майбутнього фахівця, розуміння ним історії цивілізації, на піднесення духовних потреб та інтересів, на вдосконалення норм та культури спілкування, на усвідомлення свого місця в культурі, розвиток культурної самосвідомості [12].

Важливою складовою процесу гуманітаризації є також і проблема виховання. Так, на думку І.Капської, «в умовах вищої школи мають створюватися всі можливі передумови (в ідеалі),

об'єктивні і суб'єктивні, які спонукають молоду людину до формування в собі необхідних якостей за допомогою педагога і в процесі самовиховання» [7].

Теоретичні доробки та практичний досвід гуманітаризації дають змогу зробити такі висновки.

Перш за все, гуманітаризація відноситься до процесу навчання, становить суттєвий аспект фундаменталізації освіти і розглядається у контексті процесу її гуманізації. Мета гуманітаризації полягає у:

- формуванні цілісної картини світу;
- формуванні духовності;
- формуванні культури особистості;
- формуванні планетарного мислення.

Мета визначає завдання, розв'язання яких стає можливим завдяки гуманітаризації навчання:

- розширення бачення соціальної реальності;
- зміна внутрішніх орієнтирів соціалізації;
- обізнаність у системі гуманітарного знання;
- створення гуманітарних основ інтелігентності;
- формування мотивації у неперервній самоосвіті у гуманітарній галузі;
- розвиток гуманітарної культури;
- розуміння історії цивілізації;
- піднесення духовних потреб та інтересів;
- вдосконалення культури спілкування;
- розвиток культурної самосвідомості тощо;
- формування гуманістичних якостей особистості як за допомогою педагога, так і у процесі самовиховання.

Здійснення гуманітаризації навчання буде більш ефективним за умови, коли:

- у процесі навчання з інформаційного компонента гуманітарних знань відбудеться зміщення на ціннісний їх аспект (гуманістична спрямованість освіти);
- кожний елемент навчальних програм буде сприяти не тільки розвитку професійних навичок, але буде також умовою розвитку рефлексивних і творчих можливостей особистості;
- вони будуть стимулювати розвиток культури майбутніх фахівців, розуміння ними знання людських цінностей у сучасному світі;
- будуть сприяти розвитку гуманістичних цінностей.

Розглянута проблема гуманізації і гуманітаризації професійної підготовки майбутніх педагогів зумовлює необхідність формування гуманістичної спрямованості педагога та окреслює напрями подальшої наукової роботи.

#### Література

1. Берулава М.Н. Состояние и перспективы гуманизации образования / М.Н.Берулава // Педагогика, 1996. – №1. – С.9-11.
2. Бех І.Д. Психологічна суть гуманізму у вихованні особистості / І.Д.Бех// Педагогіка і психологія, 1994. – №3. – С. 3-13.
3. Бондаревская Е.В. Ценностные основания личностно-ориентированного воспитания / Е.В.Бондаревская// Педагогика, 1995. – №4. – С.29-36.
4. Буяльська Т.Б. Гуманітарна підготовка магістрів в дзеркалі проблем вищої школи / Т.Б.Буяльська// Вісник Вінницького політехнічного інституту, 1995. - №2. – С.24-26.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 376с.
6. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”). – К.: Райдуга, 1994.–61 с.
7. Капська А.Й. Діагностика особливостей виховного процесу – необхідний фактор у професійній підготовці соціального педагога / А.Й.Капська// Соціалізація особистості: Зб. наук. прац. – К.: НПУ, 2000. Випуск 1. – С.58-64.
8. Касьян А.А. Гуманитаризация образования: некоторые теоретические предпосылки / А.А.Касьян// Педагогика, 1998. – №2. – С.17-22.
9. Колесников Л.Ф. Эффективность образования / Л.Ф.Колесников, В.Н. Турченко, Л.Г.Борисова – М.: Педагогика, 1991. – 269 с.
10. Коссов Б. дисциплины и становление личности / Б.Коссов, В.Виноградов, Е.Гуртовой, И.Добродеев// Высшее образование в России, 1997. – №4. – С.60-67.
11. Коссов Б.Б. Обобщенность содержания высшего образования как фактор его развития/Б.Б.Коссов // Вопросы психологи, 1995. – №2 – С.9-19.
12. Крылова Н.Б. Формирование культуры будущего специалиста / Н.Б.Крылова – М.: Высшая школа, 1990. – 140 с.
13. Кузнецова І.В. Гуманізація та гуманітаризація вищої технічної освіти./Дис д-ра пед. наук у формі наук. доповіді: 13 00 01 АПН України. НДІ педагогіки/ І.В.Кузнецова– К., 1993. – 51с.
14. Майоров А.В. Гуманізація освітньої системи США / А.В.Майоров// Радянська школа, 1991. – №12. – С.77-78.

15. Малькова З.А. Гуманизация образования/ Образование в мире на пороге XXI века: Сб. научн. тр./ Под ред. З.А.Мальковой, Б.Л.Вульфсон / З.А.Малькова – М.: изд. АПН СССР, 1991. – С.43-63.
16. Романова С.М. Перспективирозвиткугуманітарноїосвіти в технічних вузах США / С.М.Романова//Педагогіка та психологія, 1997. – №3. – С.219-229.
17. Харчева В.Г. Студенты технических вузов о гуманитаризации высшего образования / В.Г.Харчева// Вестник РАН, 1995. – Т.65. – №3. – С.228-230.
18. Шаммазов А., Беленькова О. Технические университеты в информационно-индустриальном обществе / А.Шаммазов, О.Беленькова// Высшее образование в России, – 1998, – №1. – С. 24-27.
19. Шиянов Е.Н. Гуманизация профессионального становления педагога / Е.Н.Шиянов// Педагогика, 1991. – №9. – С.80-84.

УДК 373.3/.5.015.31:[78:7]

**Р. Добровольська,**  
 ассистент кафедри мистецьких дисциплін  
 дошкільної та початкової освіти  
 Вінницького державного педагогічного університету  
 імені Михайла Коцюбинського

**R. Dobrovolska,**  
 Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi  
 State Pedagogical University

### ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ПРОСТОРУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

#### WAYS OF USE EXCELLENT POTENTIAL OF MUSIC-AESTHETIC SPACE OF A GENERAL SCHOOL

**Анотація.** У статті аналізуються сучасні завдання естетичного розвитку особистості школяра з позицій розвивального навчання і гуманістичного виховання. Акцентується увага на ролі освітньо-виховних функцій музичного мистецтва як частини освітнього процесу, що здатна впливати на емоційну сферу особистості. Зазначено, що виховними завданнями музично-естетичного простору загальноосвітньої школи варто вважати підготовку кваліфікованих любителів музики, а також формування за допомогою музики всіх сторін людської особистості. Розглянуто ознаки музично-естетичного простору як компонента культурно-освітнього простору загальноосвітньої школи. Зауважено, що професійна підготовка майбутніх учителів музики має передбачати набуття вмінь освоєння цього простору, цілеспрямованого використання його ресурсів у процесі реалізації завдань музично-естетичного виховання учнів.

**Abstract.** It was analyzed modern tasks of the esthetic development of pupils individuality according to the developing training and humanistic upbringing. An educational function of musical art as a part of educational process was accentuated as well as its ability to influence the emotional domain of the personality. There are some educational tasks of the musical-aesthetic space of general school such as skilled music fans preparation and music help to human individuality formation. Some attributes of the musical-aesthetic space as the component of the cultural-educational space of general school were examined.

Educational functions of the musical-aesthetic space of general school were characterized. These are spiritual and creative child individuality potential; compensation of its deficiency in child's other life domains; upbringing of the aesthetic attitude toward music; positive emotional educational background creation. It was suggested that professional training of future music teachers has to anticipate acquiring skills to master that space as well as its purposeful using of its sources in the process of musical-aesthetic pupils upbringing realization.

**Ключові слова:** виховний потенціал, музично-естетичний простір, культурно-освітній простір, професійна підготовка, майбутні вчителі музики, музично-естетичне виховання.

**Key words:** educational potential, musical-aesthetic space, cultural-educational space, professional training, future teachers of music, musical-aesthetic education.

**Постановка проблеми.** У сучасній педагогічній науці естетичне виховання школярів засобами музичного мистецтва трактується двояко: з одного боку, стверджується значущість музично-естетичного виховання в становленні внутрішнього світу кожного школяра, у формуванні його особистості, з іншого, піддається сумніву підхід, що історично склався, — ставлення до мистецтва як засобу виховання. На нашу думку, освітнє значення мистецтва сьогодні, як ніколи,